

Bijdrage MFLS

Ten tijde van de Tweede Wereldoorlog, en de Duitse bezetting van Nederland, kon in eerste instantie de Universiteit Leiden haar deuren geopend houden. De onvrede onder studenten, hoogleraren en personeel van de universiteit groeide echter bij elke aanscherping van de regels. Op 26 november 1940 bereikte de situatie een kantelpunt. De Duitse bezetters bevelen tot ontslag van de joodse hoogleraren aan de Universiteit. Welbekend is de rede van prof. dr. Cleveringa, waarin hij zijn afkeuring uitsprak over dit ontslag, met de staking van de rechtenstudenten als gevolg. Op hetzelfde moment gaf professor Barge, hoogleraar in de anatomie en embryologie, een openbaar college waar hij aan de hand van een medisch sluitend betoog uitlegde dat er geen sprake was van een joods of Duits ras. Zodoende verwierp hij met deze rede de opvatting van de Nazi's dat er een verschil bestond tussen de beide groepen. Mede door dit indrukwekkende college, groeide het verzet tegen de onrechtmatige behandeling van de joodse studenten en hoogleraren aan de Universiteit Leiden. Met het geven van dit college droeg hij bij aan het ontstaan van het brede protest binnen de universiteit.

Als reactie op de staking sloot de bezetter de universiteit. Tot eind 1941 mochten er nog tentamens afgenomen worden, maar het was vaak onzeker of deze door zouden gaan. Soms werden deze illegaal afgenomen bij een docent of hoogleraar thuis. Studeren (aan andere universiteiten) was enkel nog mogelijk na ondertekening van een loyaliteitsverklaring aan het Duitse regime. Dit plaatste de studenten voor een moreel dilemma. Studenten moesten kiezen tussen hun studie en hun morele overtuigingen. Zouden zij de loyaliteitsverklaring ondertekenen, dan kon de studie legaal worden afgerond. Dit bood zekerheid, maar dwong studenten zich loyaal te verklaren aan het Duitse regime, wat recht tegenover hun eigen overtuigingen stond. Zouden ze de verklaring niet ondertekenen, dan toonde dit trouw aan de gelijke behandeling van iedereen. Maar dit gaf grote onzekerheid over het verdere verloop van hun studie. Jan van Nes, die toentertijd medicijnen studeerde in Leiden, was één van de studenten die voor dit dilemma kwam te staan. Hij koos voor de trouw aan zijn morele overtuiging en weigerde de verklaring te ondertekenen, net als 86% van zijn medestudenten.

Studenten die de verklaring niet hadden ondertekend, werden vanaf 6 mei verplicht zich te melden bij de 'Arbeitseinsatz.' Van Nes werd opgeroepen, waarna hij naar Duitsland gestuurd zou worden om daar te werken. Van Nes zag dit niet als optie en dook onder, maar werd gevonden, opgepakt en naar een barakkenkamp voor Poolse en Russische krijgsgevangenen nabij Wenen gestuurd. Hier werkte hij als verpleger en deed alles wat in zijn macht was om de gevangenen te verzorgen, tot zijn dood in 1944. Hij overlijdt in het nabijgelegen ziekenhuis ten gevolge van ziekte door ondermaatse hygiëne en een gebrek aan antibiotica in het kamp. Pogingen van zijn vader - ook arts - om naar hem toe te komen met de juiste antibiotica, waren tevergeefs.

Waar Van Nes naar Oostenrijk gestuurd werd na het weigeren van het ondertekenen van de loyaliteitsverklaring, vond Jørgen Bech toch een plaats als co-assistent in Arnhem. Hier trachtte hij gevangenen joden, die er behandeld werden, te helpen ontsnappen. Zonder succes. In februari 1944 droeg hij bij aan een succesvolle vluchtpoging van een door de Duitsers gevangenen genomen Nederlandse vrouw. Hierna werd hij echter ontdekt en kon Bech zijn studie niet voortzetten. Hij dook onder in Den Haag. Hier sloot hij zich aan bij een verzetsgroep genaamd K.P., waar hij samen met Indologiestudent Ed Maier (Eduard Victor Maier) opdrachten uitvoerde. In september 1944 namen zij deel aan een overval op een zwarthandelaren-café in Leiden, maar werden later herkend en opgepakt. Na urenlang verhoor werden de beide studenten eind september gefusilleerd op het landgoed "Offem".

Ondanks hun tragische dood tijdens de oorlog, zijn hun inspanningen niet voor niets geweest. Wanneer Van Nes en Bech voor lastige morele dilemma's kwamen te staan, kozen zij steevast voor hun overtuigingen. Bij beide studenten stond de menselijkheid voorop en zij waren vastberaden alles te doen ten dienste van hun medemens.

Vandaag de dag kunnen wij nog steeds veel leren van de verhalen van deze studenten. Ook in de hedendaagse maatschappij wordt men blootgesteld aan morele dilemma's. Hoewel deze dilemma's lastig te vergelijken lijken met de dilemma's van de studenten tijdens de Tweede Wereldoorlog blijft de kernboodschap van toepassing. Er zijn verschillen in cultuur, in geloofsovertuigingen en er zijn taalbarrières, punten die Van Nes en Bech ook ondervonden. Maar uiteindelijk zijn wij allemaal mens. In Nederland hebben wij het geluk op dit moment in vrijheid te kunnen leven. In andere delen van de wereld woedt echter nog steeds oorlog, nu ook dichterbij, in Oekraïne. Grote groepen vluchtelingen ontvluchten het land om elders veiligheid te zoeken, onder hen ook mensen die in Nederland terechtkomen. In eerste instantie lijken zij misschien ver van ons af te staan, de schijnbare afstand gecreëerd door cultuurverschillen of taalbarrières. Maar als we kijken naar de verhalen van Van Nes en Bech, hoeft dit geen verschil te maken. Laten wij proberen van hen te leren, dat als wij ieder wat onbaatzuchtiger in het leven kunnen staan, en elkaar een helpende hand toereiken, wij als mens dichterbij elkaar kunnen komen.